

Konwencja o Prawach Dziecka w praktyce przedszkolnej

*referat przygotowany przez Agnieszkę Siedlik
na szkoleniowe posiedzenie Rady Pedagogicznej
dn. 14. 10. 2008 r.
w Przedszkolu Publicznym w Pleśnej*

*„Dzieci nie będą dopiero,
ale są już ludźmi, tak ludźmi są,
a nie lalkami,
można przemówić do ich rozumu,
odpowiedzą nam,
przemówmy do serca, odczują nas.
Dzieci są ludźmi
W duszy ich są zadatki
tych wszystkich myśli i uczuć,
które my posiadamy.”*

J. Korczak

Konwencja Praw Dziecka została uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w 1980 roku, a przez Polskę ratyfikowana w 1991 roku. Konwencja o Prawach Dziecka składa się z preambuły i tekstu stanowiącego, który zawiera 54 artykuły. W preambule określono ogólne założenia praw dziecka. Tekst stanowiący jest podzielony na trzy części. Część pierwsza zawiera 41 artykułów dotyczących zobowiązań państwa w zakresie realizowania poszczególnych praw. Część druga (art. 42-45) mieści postanowienia określające sposób egzekwowania i kontrolowania zobowiązań państwa. Część trzecia (art. 46-54) określa zasady przystąpienia do Konwencji przez kolejne państwa oraz ich ewentualną rezygnację.

Z uwagi na nasze uwarunkowania kulturowe i prawne Polska, ratyfikując Konwencję, wniosła dwa zastrzeżenia: dopuszcza się zachowanie tajemnicy pochodzenia dziecka w przypadku adopcji (art. 7), co w pewnym sensie oznacza ograniczenie prawa dziecka do znajomości swojego pochodzenia biologicznego, oraz nie dopuszcza się rekrutowania do wojska poniżej 18 roku życia, a nie jak w Konwencji, która tę granicę określa na 15 lat.

Polska złożyła dwie deklaracje mające swoje źródło w uwarunkowaniach kulturowych; w odniesieniu do art. 12-16 nasza deklaracja brzmi: *Wykonywanie*

przez dziecko jego praw określonych w Konwencji dokonuje się z poszanowaniem władzy rodzicielskiej, zgodnie z polskim zwyczajem i tradycjami dotyczącymi miejsca dziecka w rodzinie i poza nią oraz: Poradnictwo dla rodzin oraz wychowanie w zakresie planowania rodziny powinno pozostać w zgodzie z zasadami moralności.

Ratyfikacja Konwencji oznacza, że ustawodawstwo dotyczące dzieci nie może być sprzeczne z postanowieniami konwencyjnymi, a państwo ma obowiązek tych postanowień przestrzegać. Zgodnie z Konwencją dziecko jest podmiotem praw i wolności, a nie przedmiotem praw innych osób. Konwencja dbając o dobro dziecka nakłada na rodziców i wszystkie inne osoby, w tym również nauczycieli oraz organy władzy państwowej obowiązek kierowania się we wszelkich działaniach troską o najlepiej pojęty interes dziecka. Przewiduje również obowiązek państwa do zabezpieczenia zdrowotnych i wychowawczo - bytowych potrzeb dziecka. Konwencja jest pierwszym dokumentem międzynarodowym, który zawiera tak szeroki katalog praw dziecka.

Konwencja o Prawach Dziecka ustanawia status dziecka , oparty na następujących założeniach:

- dziecko jest samodzielnym podmiotem, ale ze względu na swoją niedojrzałość psychiczną i fizyczną wymaga szczególnej opieki i ochrony prawnej,
- dziecko, jako istota ludzka, wymaga poszanowania jego tożsamości, godności i prywatności,
- rodzina jest najlepszym środowiskiem wychowania dziecka,
- państwo ma wspierać rodzinę, a nie wyręczać ją w jej funkcjach.

Prawa dziecka dotyczące przedszkolaków można podzielić według następujących kategorii :

- prawa i wolności osobiste,
- socjalne,
- kulturalne .

Prawa i wolności osobiste to :

- prawo do życia i rozwoju,
- prawo do tożsamości i identyczności (nazwisko, imię, obywatelstwo, wiedza o własnym pochodzeniu),
- prawo do swobody myśli,
- prawo do wyrażania własnych poglądów i występowania w sprawach dziecka dotyczących, w postępowaniu administracyjnym i sądowym,
- prawo do wychowywania w rodzinie i kontaktów z rodzicami w przypadku rozłączenia z nimi,
- prawo do wolności od przemocy fizycznej lub psychicznej, wyzysku, nadużyć seksualnych i wszelkiego okrucieństwa.

Prawa socjalne to :

- prawo do odpowiedniego standardu życia,
- prawo do ochrony zdrowia,
- prawo do zabezpieczenia socjalnego,
- prawo do wypoczynku i czasu wolnego.

Prawa kulturalne to :

- prawo do nauki,
- prawo do korzystania z dóbr kultury,
- prawo do informacji,
- prawo do znajomości swoich praw.

We współczesnej pedagogice przedszkolnej działalność w promowaniu praw dziecka można podzielić na dwie grupy:

1. **Oddziaływanie bezpośrednie:** warunki, atmosfera w przedszkolu, szukanie nowych form i metod pracy, powstające nowe rodzaje przedszkoli (np. montesoriańskie czy integracyjne), szeroka możliwość kształcenia nauczycieli (kolegia, studia, kursy, warsztaty robocze dla wychowawców i rodziców);
2. **Oddziaływanie pośrednie:** wielkość organizacji działających na rzecz praw dziecka, bogata literatura poruszająca temat prawa dziecka, różnorodność czasopism dziecięcych i dla nauczycieli.

Podstawowe cele edukacji przedszkolnej w zakresie praw zawartych w Konwencji Praw Dziecka powinny obejmować:

- poznanie praw wynikających z Konwencji
- poznanie instytucji działających na rzecz ochrony praw dziecka
- uświadomienie dzieciom, że oprócz praw mają również obowiązki
- uświadomienie że w ich otoczeniu są osoby do których mogą zwrócić się o pomoc.

W związku z powyższymi celami każdy nauczyciel w swojej pracy powinien zwrócić uwagę na następujące zadania:

- ✓ Właściwie organizować proces opiekuńczo-wychowawczy zgodnie z zasadami higieny pracy umysłowej dziecka

- ✓ Mieć szacunek do jego potrzeb, życzliwie i podmiotowo je traktować
- ✓ Zapewnić ochronę przed wszystkimi formami wyrażania przemocy fizycznej bądź psychicznej,
- ✓ Zapewnić partnerską rozmowę na każdy temat,
- ✓ Starać się poznać każde dziecko poprzez obserwację, rozmowy z rodzicami,
- ✓ Dostosować metody pracy do możliwości dzieci, a tematykę zajęć do ich zainteresowań
- ✓ Dać wolność nie uczestniczenia w działaniach,
- ✓ Doceniać wysiłek dziecka włożony w pracę, bez względu na jej efekt,
- ✓ Akceptować dziecko takim, jakie jest,
- ✓ Wesprzeć i ochronić przy pokonywaniu przeżyć wywołanych przemocą w relacjach z innymi dziećmi,
- ✓ Realizować program wychowania, który można nazwać wykładnią potrzeb, praw, i kierunków rozwoju małego człowieka, zawiera wszystkie prawa i stanowi, że nadrzędną wartością edukacji przedszkolnej jest rozwój dziecka.

Jak uświadomić dzieciom te prawa?

Janusz Korczak, wspaniały obserwator dziecka oraz nieugięty obrońca jego praw jako człowieka wymienia zasadnicze:

- prawo do radości
- prawo do wyrażania swoich uczuć i myśli
- prawo do szacunku
- prawo do nauki przez zabawę i bycie sobą
- prawo do niepowodzeń i łez
- prawo do własności
- prawo do bycia sobą
- prawo do niewiedzy
- prawo do upadków
- prawo do tajemnicy.

„Dziecko, bowiem to niedojrzały człowiek, który- jak mówił Janusz Korczak – ma swoje potrzeby, ale nie ma jeszcze doświadczenia dorosłych”. Zwracał on uwagę, że praw jest wiele, że trzeba je poznać by nie popełnić pomyłek. Wiedział i rozumiał jak kochać dziecko i wychowywać je: „wychowywać to znaczy: nie deptać, nie poniewierać, nie gasić, spieszyć....”. Cenne myśli Korczaka są aktualne współcześnie.

Przedszkole powinno wychowywać dzieci ku dobru, czyli tak, aby w przyszłości umiały kochać, szanować i powstrzymać się od krzywdzenia

tych, którzy znajdują się w ich otoczeniu. Tak, żeby również umiały zadbać o siebie. Oznacza to umiejętność pogodzenia własnego rozwoju, własnych interesów, własnego zdrowia i szczęścia z interesami i szczęściem innych. Dzieci uczą się przez modelowanie i naśladowanie, jak i wyciągając wnioski z własnych błędów. Zadaniem przedszkola nie jest osiągnięcie efektów w postaci grzecznych uczniów i posłusznych obywateli. Dzieci w przedszkolu wchodzi w swój pierwszy społeczny świat, uczą się tutaj norm i zasad współżycia w grupie oraz dostosowywania się do ustalonych reguł, a jednocześnie mają okazję podczas stwarzanych sytuacji stać się świadome swoich praw.

Zadaniem przedszkola jest stworzenie takich warunków, aby dzieci mogły doświadczyć tego, co dobre i co służy rozwojowi ich samych oraz innych ludzi. Aby nabyły, w takim stopniu, w jakim potrafią i są gotowe, umiejętności potrzebnych w życiu społecznym.

Nauczyciele przedszkoli, szkół ponoszą odpowiedzialność za przyszłe losy swoich wychowanków. Wyposażając dzieci w odpowiednie umiejętności, wiedzę oraz postawy, już od najmłodszych lat uświadamiają im, jak ważne są prawa dziecka, dlaczego powinny być przestrzegane i chronione.

Im wcześniej dziecko się styka z takimi wartościami jak: sprawiedliwość, tolerancja, poszanowanie godności i wolności innych, tym łatwiej podlega procesowi socjalizacji. Uczenie poszanowania praw innych i radzenia sobie w sytuacjach naruszania praw własnych, jest elementem wychowania przygotowującego do życia w społeczeństwie demokratycznym.

Prawa dzieci w przedszkolu muszą być zapisane w statucie przedszkola- wszystkie prawa wynikające z Konwencji Praw Dziecka, a szczególnie prawo do:

- szacunku dla wszystkich jego potrzeb,
- nienaruszalności cielesnej,
- poszanowania własności,
- podejmowania decyzji i możliwości wyboru,
- opieki i ochrony,
- partnerskiej rozmowy na każdy temat.

Dzieci mają prawo do pomocy i ochrony przy pokonywaniu przeżyć wywołanych przemocą i zniszczeniem. Przemoc w przedszkolu dotyczy często relacji między dziećmi. Dziecko ma prawo oczekiwać naszego wsparcia. Starajmy się wtedy zająć obiema stronami konfliktu. Nie oceniajmy dzieci, nie stosujmy kar. Umożliwiamy dzieciom przeżycie uczuć, rozwiązanie konfliktu i pogodzenie się.

W każdym przedszkolu powinny obowiązywać normy, które obracają się wokół dwóch zasad: bezpieczeństwa i szacunku.

Dzieciom w przedszkolu nie wolno:

- stwarzać niebezpiecznych sytuacji (wychodzić samemu poza teren przedszkola, wychodzić na teren bez pozwolenia dorosłych itp.),
- krzywdzić innych ani siebie (bić, przezywać, poniżać, wyśmiewać, wykorzystywać),
- niszczyć cudzej własności oraz przedszkolnych rzeczy,
- przeszkadzać innym w pracy i zabawie.

Samodzielne ustalenie kodeksu przez dzieci ma ten dodatkowy, pozytywny efekt, że dzieci mniej skarżą. Ponieważ zasady ustalają między sobą (z pomocą nauczyciela), zgadzają się na nie, to nie ma powodu z każdą sprawą przybiegać do wychowawców. Mogą same sobie zwracać uwagę, bo wspólnie coś ustaliły, dokładnie mogą wskazać moment przekroczenia, a winowajca też ma świadomość, co przeskrobał.

Każdy mały człowiek, by móc zdobywać doświadczenie potrzebuje wzorców do naśladowania zarówno wśród dorosłych jak i swych rówieśników. Dziecko jak człowiek dorosły, jest istotą społeczną. Posiada swoje prawa i obowiązki. Znalazłszy się w grupie dziecko się dowiaduje, że ma zakres praw i obowiązków, które wspólnie z nauczycielami i grupą przedszkolną są ustalane.

Dziecko przebywając w grupie uczy się szacunku, tolerancji, akceptacji dla drugiego człowieka. Stara się przestrzegać zasad i reguł. Aby doświadczenia były pełnowartościowe niezbędna jest koordynacja procesów zachodzących w grupie przez nauczyciela.

Metody ułatwiające realizację problematyki praw dziecka :

- normy grupowe,
- scenki dramatyczne,
- praca w parach i grupach,
- odmiany „burzy mózgów”,
- formy ekspresji plastycznej,
- opowiadania, bajki, historyjki obrazkowe.

W przedszkolu wprowadzanie dziecka w świat jego praw możliwe jest poprzez wykorzystanie znanej literatury, która bawiąc, jednocześnie uczy. Poznając bohaterów literackich o postawach właściwych i nagannych oceniają ich zachowania uzasadniając sądy moralne. Dzieci zdają sobie sprawę z tego, że przemoc, bicie, zabieranie zabawek jest złe i potępiają takie zachowanie. Wiedzą też, że każdy ma prawo do własnego zdania, do zachowania sekretu, powstrzymują się od wywierania presji na innych. Dzieci uczą się empatii – wczuwania w przeżycia innych.

Współczesnym dzieciom, często bardzo wrażliwym emocjonalnie, należy stwarzać sytuacje do wyrażania siebie, swoich uczuć i myśli. Warto dołożyć starań, aby dzieci mogły przeżywać każdy dzień w radości. Radosna atmosfera, bowiem jest konieczna do rozwoju, radosne twarze dzieci są motorem i zachętą dla dalszych działań nauczyciela.

Nauczyciel może realizować treści dotyczące praw dziecka w powiązaniu z innymi obszarami edukacyjnymi wyróżnionymi w Podstawie programowej.

Konwencja przypomina o wielkim **znaczeniu rodziny** dla harmonijnego i prawidłowego rozwoju dziecka. To rodzice powinni zapewnić dziecku jak najlepsze warunki rozwoju w pełnej akceptacji, zrozumieniu, w poszanowaniu jego godności osobistej. W atmosferze miłości i wzajemnej tolerancji dziecko uczy się dostrzegać świat poprzez pryzmat właściwie rozumianej wolności i sprawiedliwości. Czuje się kochane, ważne, ale czuje również i rozumie ważność i potrzeby innych. Niedojrzałość dziecka jest przesłanką zobowiązującą dorosłych do opieki. Katalog praw jest niczym innym jak wzorem potrzeb dziecka.

Dziecko w wieku przedszkolnym to wrażliwy, podatny na wpływy młody człowiek. Niewiele jeszcze wie o świecie, nie potrafi sam zadbać o siebie, wymaga ciągłej uwagi i pomocy. Potrzebuje, rodziców, opiekunów, potrzebuje wielu innych ludzi. Naturalne wydaje się, że to oni zaspokajają wszystkie jego potrzeby i są "strażnikami" przysługujących mu praw. Uznanie praw nie podważy władzy rodzicielskiej, nie oznacza też niedoceniania obowiązków dzieci wobec rodziców.

Zanim dziecko uświadomi sobie istnienie swoich praw, a także nauczy się je egzekwować, nauczyciel przedszkolny może być osobą stojącą po jego stronie i w ekstremalnej sytuacji chroniącą, gdy jest krzywdzone poza przedszkolem. Wychowawcy spędzają z dzieckiem dużo czasu. Znają je i mogą wesprzeć w trudnych sytuacjach. Z pewnością świadomy praw dziecka nauczyciel jest w stanie swoimi oddziaływaniami wyposażyć dziecko w umiejętności, które pomogą mu żyć w świecie wydającym się czasami moralnie niejednoznacznym i radzić sobie z sytuacjami trudnymi.

Pracując w przedszkolu **powinniśmy zawsze pamiętać o dziecku i być po jego stronie, respektować jego prawa** i - gdy to konieczne - kontrolować respektowanie ich przez rodziców. W skrajnych przypadkach nadużyć i zaniedbań z ich strony, wybieramy dziecko i jego dobro, starając się o wsparcie instytucji państwowych, które zgodnie z obowiązującym prawem będą chronić jego interesy.

Bibliografia:

- Encyklopedia, PWN, Warszawa 1985
 - Konwencja Praw Dziecka
 - Korczak J. „Król Maciuś Pierwszy”
 - „Edukacja w przedszkolu” („Dziecko jako istota społeczna”)
 - „Wychowanie w przedszkolu” Nr 7/1999- „W obronie dziecka”
 - „Wychowanie w przedszkolu” nr 6/1991 „Dziecko podmiotem praw – czyli o Konwencji Praw”
- www.przedszkolak.pl, www.przedszkola.edu.pl